BRIEF

Van

BALTHASAR BEKKER

S. T. D. en Predikant tot Amsterdam.

Aan twee eerwaardige Predikanten

D. JOANNES AALSTIUS tot Hoornaar,

Ende

D. PAULUS STEENWINKEL tot Schelluinen,

Over derselver

ZEDIGE AANMERKINGEN

Op een deel des tweeden Boex van sijn Werk genaamd

De BETOVERDE WEEREELD.

t' Amsterdam by DANIEL VANDEN DALEN,
Boekverkoper op 't Rokkin, ter zyden de Beurs 1693.

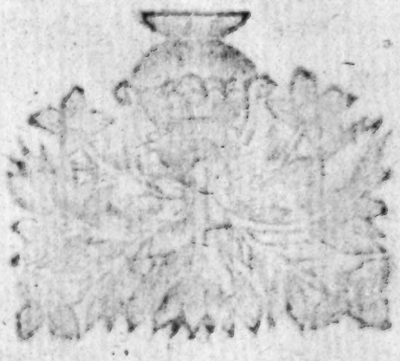

Eerweerdige, Welgeleerde, Godſalige, en beſonderlik vreedſame Medebroeders, in het werk des HEEREN:

Genade en Vrede!

INdien ten eerſten op die wyſe als Gy lieden doet van my en myn bedryf in 't ſchryven van 't bewuſte Boek geoordeeld, en met my gehandeld ware geweeſt: de ſaken ſouden niet gekomen zyn in ſulken ſtaat als men nu ſiet. Had ik ſo vele liefde tot de waarheid mogen ſpeuren in de genen, die van eerſten af geoordeeld hebben, dat ik van de waarheid afgeweken was; als ik in my gevoele, ende in uwe E. E. beſpeure: men ſoude ſo veel ſchriften tegen my niet eens vernomen hebben, die ſo verſcheiden zijn van 't uwe. Ook had ik wel gewenſcht, dat ik geen ander werk gevonden hadde, dan ſlechs op hunne ſchriften, het zy in druk uitgegeven, het zy aan my privatelik geſchreven, veerdig antwoord toe te ſtellen; die my de ſwarigheden, hen in 't doorleeſen van myn werk ontmoet, ganſch broederliker wyſe openbaarden. Maar ik en wete niet, of 't uwe E. E. wel genoegſaam magh bekend zyn, wat arbeid mynen tyd verſleté heeft, en my verhinderd ſulx te doen als my wel 't liefſte ſoude geweeſt ſijn. Dit ſelve ſeg ik dies te meer, om dat my nooit een ſchrift ter handen quam, dat ik ſo graagh beantwoord hadde als uwer beiden *Zedige Aanmerkingen*; en dat ik nooit ſo ſeer belett was, of belemmerd met veel ander werx. En hier van dunkt my, ſo ik niet en antwoorde, dat ik de reden enigſins verſchuldigd ben alhier te ſeggen: op dat noch uw E. E. noch iemant anders denken moge, dat ik geen andere en hebbe dan gebrek van ſtoffe; die nochtans in deſen overvloedig is. Men magh dan eens bedenken, dat ik voor 't einden myner ſaken by de Claſſis daar ik lid van ben, door alle beſigheden die tot dien tijd toe op 't ſelfde werk gevallen zijn, de ledigheid niet hadde; en dat het ook de tyd niet was. Want ik onthield my ſelfs in alles, en liet den uitſlagh aan de kerkelike handelingen

doe bevolen. Indien deſelve maar gebleven waren by dat gene dat de Claſſis eindelik beſloot; waar aan ik my ook onderwierp, en tot op deſer ure toe gehouden hebbe: ik hadde niet gemeind iets meer te ſchryven van die ſtoffe, dan het Boek ſelf daar 't om te doen was te voltrekken; en na vereiſch der ſwarigheden tegen 't ſelve, voor en na van deſe en gene zyde aan my voorgeſteld, ſo veel in my was nader te verklaren of te verbeteren. Dan had ik niet gemeind byſonder antwoord op eens ieders werk te ſchryven: maar ſlechs het voorbeeld van den heer van Til gevolgd, ſo als deſelve by 't herdrukken ſyner Inleidinge tot de Profezyen my heeft voorgegaan. Want anders hadde ſulk beſonder ſchryven nimmeer einde: en 't zijn de beſte boeken daar het meeſte tegen is geſchreven, en houden echter ſtand. In deſen deele ſoude men beſonderlik het woord des Predikers beveſtigen, dat van vele boeken ſchryven geen einde is, en veel leeſens maar vermoeijinge des vleeſches. Maar ſelf ben ik tot nu toe noch belett, myn werk eens te voltrekken; en ſo myne twee laatſte boeken ook aan 't licht te geven. Want ik wierd elkemaal genoodſaakt, op verſcheidene onvermoedbare gevallen, die my ſeer beſwaarden, my ſelven als op enen ſprong ter weer te ſtellen; en al de weereld, ſo van de geſchapenheid der ſaken als van myn gevoelen, die door ongedrukte en gedrukte ſchriften, en door veelerhande tongen merkelik tot mynen achterdeele wierden uitgelegd, na reghte waarheid te berighten. Ik ſegge, na de reghte waarheid: om dat ik mijn gevoelen altijd rond en onverdekt beleden hebbe, beveſtigd en verklaard; en van de kerkelike handelingen met goede kenniſſe van ſaken, en klaar bewijs door ingevoegde autentyke ſtukken, en voor het overige uit d'allergeloofweerdigſte berighten, geſchreven hebbe. De weinig miſſlagen achterna gemerkt, en 't weſen van de ſaken niet eens treffende, zyn onvermydelijk geweeſt; gelijk den ſchryvers van hiſtorien in 't algemeen. Maar by geen tweeden druk ſal ooit een feil gevonden worden, die in den eerſten my magh aangeweſen zyn: en evenwel my nooit getuige ontbreken van het eerſte ſchrift, op wiens geloof baarheid iet was geſteld, dat ik noodſakelijk van anderen ontleenen moeſte. Ik ſal dan hier nu ſeggen wat dit al voor ſchriften zijn.

I. Nodige Bedenkingen op de nieuwe Beweegingen, on-

onlangs verwekt door den *Circulairen Brief*, en andere middelen, tegen den Auteur van 't Boek de B. Weereld. Geeindigd den 9. July 1692.

II. KORT BERIGHT van B. Bekker aangaande alle de ſchriften welke over ſijn Boek de Betoverde Weereld enen tijd lang heen en weder verwiſſeld zijn. Daar in word in het kort met een den inhoud en myn oogmerk met dat Boek, van vele tegenſchryvers qualik opgevatt, op't duidelyxte voorgeſteld. Eerſtmaal uitgegeven den 21. July 1692. De twede druk is met verſcheidene ſtukken noch vergroot.

Deſe beide ſtukken alſo voor de Synode t' Alkmaar: en daarna

III. VIERVOUDIGE BEANTWOORDINGE van Beſwaarniſſen, voorgeſteld aan B. B. over ſijn boek de B. W. zynde I. *Extracten der Gecommitteerden* des Kerkenraads, met de *Aantekeningen* van den Auteur, die tot mondelinge conferentie hadden mogen dienen. II. *De* XIII. *Artykelen*, hem eerſt van den Kerkenraad, en daarna van de Claſſis voorgeſteld: met ſijn *Antwoord* op deſelve, en ene *Acte van Satisfactie* daar by van hem aangeboden. III. *De ſes Onderhandelingen* der Gecommitteerden van de Claſſis, met den Auteur gehouden; behelſende de voornaamſte *beſwaarniſſen* tegen het gemelde boek, en ſijne *Antwoorden* op een ieder van de ſelve. IV. *De Artykelen van Satisfactie*, hem laatſt van de Synodus tot Alkmaar voorgehouden; met ſijn *Antwoord* naderhand daar op geſteld. Den 20. Sept. 1692.

IV. NAAKT VERHAAL van alle KERKELIKE HANDELINGEN, voorgevallen in den *Kerkenraad* ende *Claſſis* van Amſterdam, alsmede in de *Synoden* van Noordholland, tſedert den 31. May 1691. tot den 31. Auguſt. 1692; na vervolg des tyds uit de eigene *Acten* en bygevoegde ſtukken der voornoemde kerklike vergaderingen tſaamgeſteld, en met *Aantekeningen* van den Auteur over verſcheidene omſtandigheden breeder verklaard. Den 13. Nov. 1692.

V. ONDERSOEK en ANTWOORD op 't REQUEST door de Gedeputeerden der Noordholl. Synode tot Edam in den Herfſt des jaars 1691. ingegeven aan de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland en Weſtfrieſland, tegen ſijn boek de Betoverde Wereld, onlangs t' Enkhuiſen in druk uitgegeven door gecommitteerden der Noordh. Synoden &c. den 19. Jan. 1693.

En dit zyn de voornaamſte ſtukken; buiten enige andere, die voor

enen korteninhoud der voorn: ſtrekken moghen; als te weten I. *Twee Brieven* aan Everhardus van der Hooght, Predikant tot Niewendam. II. *Drie Reſolutien* des Claſſis van Amſterdam, in welker eerſte *d'Artykelen van ſatisfactie*, waarop de ſake den 22. Jan. 1692. is afgedaan, begrepen zyn. III. *Kort en waarachtig Verhaal* van 't gene tſedert den 31. Mey 1691. tot den 21. Aug. 1692. in den Kerkenraad en Claſſis van Amſterdam en de Synode van Noordholland, in de ſake van B. Bekker, over ſijn boek de B. W. voorgevallen is. IV. *Aanmerkinge* op de Handelinge der Noordhollandſche Synoden, door derſelver gecommitteerden t'Enkhuiſen in druk uitgegeven.

Van alle deſe ſtukken vond ik nodig hier te melden, dewijl ik uit het leſen uwer *Zedige Aanmerkingen* beſpeure, dat die van uE. E. noch niet geleſen zijn: alſo dan vele ſwarigheden die u E. E. my daarin tegenwerpen, en waarmede ſy my meinen te weerleggen, niet eens ſouden zijn gedacht geweeſt; als daar in genoegſaam opgeloſt en beantwoord zynde, ſo ik meine. Of by aldien uwe E. E. in myn antwoord geen genoegen vonden; ſo was het naaſte, dat gebrek hier aan te wyſen, en de ſelfde argumenten nader aan te dringen: dan moght ik ſien myſelven nader te verklaren. Want dat ik altijd ben bereid geweeſt alſo te doen, is by 't herdrukken der twee eerſte boeken van mijn werk altyd gebleken: alſo ik telkens als die wederom ter perſſe zijn gebraght, deſelve op verſcheidene plaatſen breeder uitgebreid; of myne woorden na den eiſch dergenen die ſich daar aan ſtieten, of deſelve toonden anders te verſtaan dan myne meininge geweeſt was, ſo veel mogelyk geſchikt hebbe. Maar ſelf en is dit niet gekomen t'uwer kenniſſe, Eerw. Broeders: gelijk ik merke, uit dien dat in uwl. ſchrift de hoofdſtukken in myn werk geteld zyn na den eerſten druk in 4°. daar 't II. boek maar 25. hoofdſtukken heeft, derwelken in de volgende 36. zijn. Want tuſſchen 't VI. en VII. is een ganſch Hoofdſtuk ingevoegd, dat van de werkinge der Geeſten ſpreekt: welx inhoud aan uw E. E. ſo 't blijkt, niet eens bekend is; alſo de ganſche draad der redenering in derſelver Aanmerkingen daar voor by henen loopt, en nergens aan en ſlaat. Hier uit is dan ſeer wel te ſien, dat of ik nu den tyd al hadde, om enig antwoord toe te ſtellen, dat evenwel het noch geen tijd en is. Maar als die ſchriften boven van my aangeweſen, en 't werk ſelf boven al, met die vermeerderingen als geſeid, van

u E. E. ſullen weſen nageſien: ſo ſal ik moghen ſien, wat dan noch overſchiet. En hadden uwe E. E. ook eerſt het einde van myn werk verwacht; om dan te ſien, in wat geſtalte dat het aan den dagh ſal komen, wanneer het ſijne volle leden heeft, en hoe die alle by malkander paſſen, om een volſlagen lichaam uit te maken: het ſoude maar te beter zijn geweeſt. Wat my aangaat, en die *Aanmerkingen*, van uw E. E. alsnu aan 't licht gegeven: ik wil ook liever d' anderen daar by verwachten, die op het overige des II. boex te komen ſtaan; waar toe uwe E. E. op 't ſluiten hope geven. Ik oordeele niet geerne van een werk, dat niet volmaakt is na't beſtek en oogmerk van den ſchryver ſelf: daar 't dikmaals meer op aan komt dan op ſijne redenen en bewyſen, in hun ſelven aan te merken; die ganſch ene andere gedaante, kraght en klem bekomen, meer ofte min, na dat de ſchryver dit of anders iets daar in beoogt. En dat ik ſelf myn werk als 't noch maar halt volmaakt was uitgegeven, daar over ſal ik buiten twyfel by beſcheidene Leſers door rederen ter Voorrede van't eerſte Boek gemeld, genoeg verſchoond zijn. Nu ſoud ik my niet al te wel vertrouwen, uit dit deel uwes werx, of immers op deſe uwe *Aanmerkingen* op een deel van 't myne, het witt, daar in van u E. E. beoogd, reght af te meten: dewijl het volgende gedeelte meer de Schrift, gelijk als dit de Reden raakt. Is 't om my te verdedigen of te verſchonen van de bitterheid der genen, die met goede redenen en wel ter ſnede in uwe Voorrede zijn beſtraft: ik ben daar voor verplight. En 't zy ook ſo of niet, ik vinde veel beſcheidenheids in die manier van ſchryven; hoewel in de Voorrede meer dan in het werk: waarin ik ſie dat Uw voorneemen is, te toonen dat de Filoſofie van Deſcartes, en die hem ſtiptelik op alle ſtappen volgen, ſo wel van my als van myne onbeſchofte tegenſchryveren benadeeld is. Want tegen deſe ſpreekt de Voorrede; doch 't werk ſelf tegen my. Waarin ik het doorlopende bevinde, dat dit doorgaans aan U mishaagt, dat ik in alles op Deſcartes leeſt niet ſchoeye. Al waar ik met hem ga, word ik van U gepreſen; maar daar ik van hem wyke acht gy dat ik doole. Doch dus hard Carteſiaanſch te zyn is niet Carteſiaanſch. En alhoewel het noch voornamelik tot theologiſche geſchillen niet gekomen is; ſo veel nochtans als ſich daar van in dit geſchrifte openbaart, ſo ſal 't in 't volgende ook met Coccejus gaan. Indien ik, die pas tien ſchrif-

tuur-

tuurplaatſen tegen ſijner honderd anders uitlegge dan men voormaals was gewoon te doen, ergens maar in 't minſte van hem afga: dat word my qualik afgenomen, en als een ongerymd gevoelen toegeſchreven. Doch op die wyſe Coccejaanſch te zyn, is ook niet Coccejaanſch. Deſcartes en Coccejus ſouden ſelve vele dingen heden anders ſchryven, ſoſe duslang hadden moghen leven; behoudens beiden hunne gronden, die ik ook behoude. Maar ſo ik daar iet anders op beſta te bouwen, ſo moet ik ſorge dragé dat ſulx daar op magh blyven ſtaan. Uit dit beleid en deſen ſtijl van ſchryven by uwe Eerw. gebruikt, is niet alleen derſelver oogmerk; maar zijn ook wel af te nemé de beweegredenen die deſelve daar toe konden brengen. Te weten, 't was u E. E. niet ſonder grote reden leed, de terginge te horen van menſchen die den aanſlagh meindé te verniewen, om al wat aan Coccejus of DesCartes hangt, uit Kerk en School te weeren, ja te werpen: indien het hen gelukken moghte, daar ſy meinden niewe kanſſe toe te ſien; door voor te geven, dat myne dolingen, ſo ſy verſtaan, uit beider gronden ſpruiten. Want van Deſcartes meinenſe te ſeggen, had ik nu deſe ſtoutigheid (doch dieſe my met byſter ongelijk te laſte leggen) van't menſchelijk Verſtand en de Filoſofie 't meeſterſchap der goddelike Schriften toe te ſchryven: en van Coccejus de vermetelheid, om aan deſelve op verſcheidene plaatſen enen geheel anderen ſin te geven, dan d'inſettingen der ouden en d'overleveringen lyden konden. Nu was't u lieder plight, na 't ſcheen, om deſe laſter af te weeren; d'uitdaginge der tegenſprekers op te volgen, door aan te wyſen dat mijn ſchrift ganſch niet Carteſiaanſch noch Coccejaanſch en is. Dat is't ook niet. Des mogen ſich u E. E. ook verſekerd houden, dat uwe *Aanmerkingen* deſelfde vrught aan my te wege brengen, als andere ſchriften die tot noch toe tegen my zyn uitgekomen: te weten, dat ſe my in myn gevoelen noch al meer beveſtigen; en 't my ſo veel te klaarder doen verſtaan, als ik al meer door niewe nevels ſie, die my te voren komen. Het brengt my ook noch meer geruſtheid aan, nadien ik merke dat de wakkerſte verſtanden my noch al niets te voren ſtellen, waar voor ik moet verlegen ſtaan. Dit ſoud ik ſo volmondig hier niet ſeggen, Broeders, indien ik niet en ſagh, dat Gy u ſelven ruimelik vertrowt de ſake by u als voldongen, en met my afgemaakt te hebben. Dat dit ſo by u leit, getuigt de ganſche ſtijl en draad van

uw geſchrift. Maar als het tijd ſal zijn u E. E. met goed beſcheid een antwoord wederom te geven, ſo hoop ik te doen ſien, dat uw geleerde ſchrift (ſo als ik 't waarlijk achte) ſo veel als my belangt geen doel en treft. Wacht dan, (dit bidd ik) tot ſo lang, dat my de handen ruim zijn van het nodigſt werk: en doet ſo wel by my, dat ondertuſſchen uwe vordere *Aanmerkingen* ook 't licht beſchouwen moghen. Dien arbeid wil ik wel verſekeren dat niet vergeefs ſal zyn: inſonderheid indien gy wilt de moeite nemen van die Byſchriften, ſlus genoemd, wel in te ſien: van welken u den meeſten dienſt doen ſullen, *'t Kort Beright*, *de Viervondige Beantwoordinge*, en 't *Onderſoek en Antwoord op 't Requeſt*. Door die twee eerſten zijn verſcheidene geleerde mannen, (doch die ook niet min vreedſaam en beſcheiden zijn) tot andere gedachten van mijn werk gekomen; en hebben 't ſelve mondeling en ſchriftelik betuigd. En wat belangt het laatſte: alſo u E. E. na allen ſchijn in hunne volgende Aanmerkingen op de verklaringe van plaatſen der ſchrifture ſullen ſtaan, daarin ik met Coccejus of met anderen niet eens en ben; ſo ſullen uwe E. E. daarin wel ſtoffe vinden (voornamelik van pag. 52. tot 68. toe) om my te tonen, waar in myne uitlegginge doolt. Maar ik verſoeke, dat het wiſſer ga, dan't gene ik dien aangaande in dit voorwerk van u E. E. ontmoete; van daar gy pag. 170. begint tot de Schrittuur te gaan. Want nu ben ik verſekerd, dat ik niet langer nodig hebbe te beweeren, dat myne uitleggingen al ſo bequaam zijn als de andere; en dat die daarom tegen myn gevoelen geen bewys en geven: maar dat de myne doorgaans ook bequamer zijn. En 't is my leed, dat ik om meer gemelde redenen niet aanſtonds aan dat werk magh gaan, om met vermaak te tonen, hoe ſeer degenen die my daar de ſchuld af geven ſich ſelve ſchuldig maken, aan 't verbuigen van den ſin der Schriften na hunne eigene onderſtellingen: en hoe ſy hunne oefeningen van geleerdheid maar beſteden, om dat te weten, en dat maar voor te ſtaan, het gene hunne meeſters leeren; die ſy eenmaal, eer hun oordeel rijp was, boven anderen verkoren hadden. Nochtans doen ſulke noch al beter die ſich op den ſelfden wegh, dien ſy eens ingeſlagen zijn al voorwaarts ſpoeden, om verder op te gaan: dan die dan voor- dan achterwaarts, dan dikwijls verre wech ter zy-

den afgaan; so datmen naawlijx weten kan, op welken wegh sy zyn. Maar my aangaande, van dagh tot dagh ontdek ik dolingen in mijn verstand, en soeke die te beteren: maar nooit en ging ik wederom te rugge tot dat gene dat ik eenmaal achter my gelaten hadde. En dat komt daar by toe, om dat ik niet alleenlik waarheid, maar ook sekerheid wil soeken; derhalven niet so lichtelik tot enige verandering te brengen ben, als door het gene dat my overtuigen kan. Als ik dan eenmaal overtuigd ben, so sal my niemant verder overtuigen: of't moeste zijn ontrent omstandigheden; of dese of gene reden van bewijs dat niet seer vast en zy; of over de manier van spreken, of over d'ordre; of ook noch self wel over enige stellinge, doch die geen hoofdstuk zy. Maar dat en neemt de hoofdsaak noch niet weck: maar't gaat daar dikmaals mede toe, als't met het slaan der buitenwachten in den oerlog gaat; 't welk so veel man wel minder maakt; maar 't leger echter laat daar't is, dat sich dan ook noch wel te meer verschanst. Daar is in desen strijd voor Waarheid en Godsaligheid geen nederlaag of overwinninge, of't moet tot een hoofdtreffen komen. Daar toe maakt u gereed, eerwaarde Broeders, gelijk ik ben. Doch alles mits behoudende de Liefde, en de eenigheid des Geestes door den band des Vredes.

Ik hebbe myne meininge geseid, so veel als my de tijd vergunde en ook de gelegentheid vereischte. Ik blyve u ondertusschen dankbaar voor't beleefd schryven, en sie het over daar het anders is. Ik hope dat gy my noch nader kennen sult, en ook mijn werk. My sullen uwe *Aanmerkingen* misschien noch tot gelegentheid van goede vriendschap strekken, die tot op desen tijd, met mannen my van aangesight noch onbekend, niet houden konde. Of't ook denselfden uitslagh met den heere Vander Waayen hebbe sal, des ben ik grotelijx beducht: niet tegenstaande dat wy vele jaren kennis en ook vriendschap tsamen onderhouden hebben. 't Begin van sijn geschrifte tegen my, dat sijn Ed. my geweerdigd heeft voor negen maanden binnen Franeker self voor te lesen; de tale die ik voor en na van hem verneeme; de hatelike reden op het einde sijner Voorrede van't latynsch boek, dat hy *Varia Sacra* noemt; en't gene ik nu en dan eens hore, dat hier uit de bladen herwaarts overgesonden, word gelesen: dit alles komt te samen hier op uit, dat die vermaarde man, die sich voor twee en

twintig maanden tegen my beroemde, in tegenwoordigheid van veel hoog edele en van eerwaarde mannen, *dat hy maar een half uur behoefde om mijn geheele werk te wederleggen*, het gene hy nochtans bekende dat noch maar begonnen hadde door te leſen: nu op het laatſte met een groot boek ſal verſchynen; en dat noch ſonder half ſo veel daar mede te verrighten, als ik bekennen wil dat U.E. boexken't welk naawelijx het vierde deel van't ſijne grooter, wel ſal doen. En daarom als dat groot boek voor den dagh komt (het gene ik nu in weinig weken ben verwachtende) ſo ſal ik moghelik maar een ſeer klein behoeven, om aan te wyſen, wat van dien groten arbeid is. Want my en luſt niet eewig over een geſchil te twiſten. 't Is Waar, dat ik in't Kort Beright, pag. 67. en 73. na den tweeden druk van noch meer Schryveren vermelde, die by my in bedenken quamen, of ik voor ieder geen beſonder Antwoord paſſen ſouden; of immers enigen daarin te ſamen voegen, na dat my hun manier van ſchrijven met den inhoud moghte te voren komen. Maar 't boek van D. Hamer komt my ſo niet voor, gelijk ik wel te ſyner tijd betonen ſal; en dat van D. Groenewegen is meer voor, dan tegen my; waarom hy ook heeft moeten lijden. Het boek van D. Verijn heeft tuſſchen den Auteur en my de kenniſſe gemaakt, waar door wy by malkanderen te boek ſtaan, voor degenen die opreghtelik na waarheid trachten. Altoos wy ſullen d'een den anderen met geen gedrukte boeken drukken. Dusdanig moet de vrught van't ſchrijven zijn. Brengt iemant beter boeken in de weereld dan de myne, de Leſer heeft dan keur: wien God wil geven dat hy daar uit waarheid leere, het zy van my of anderen: wy ſtaan of vallen onſen HEERE, en onſe werken moeten doch beproefd werden; ſelf ook door vuur, gelijk aan my geſchied. De HEERE geve ons maar de genade om getrouw te zijn, dewelke ik beſonderlik, Eerwaarde Broeders, U van herten wenſche, die my vermaken ſal door veel bewijs te geven van te zijn

Uwe Eerw. ganſch bereidwillige Vrienden Mede-Dienaar in den HEERE,

Amſterdam deſen
5 April 1693.